

ОСНОВНИ ПОЈМОВИ КОРУПЦИЈЕ И МЕХАНИЗМИ ЗА СПРЕЧАВАЊЕ КОРУПЦИЈЕ

Публикација „Основни појмови корупције и механизми за спречавање корупције“ је израђена у оквиру пројекта „Спречавање корупције кроз оснаживање и умрежавање младих на регионалном нивоу“.

Пројекат „Спречавање корупције кроз оснаживање и умрежавање младих на регионалном нивоу“ је финансиран преко Агенције за спречавање корупције, а средствима из буџета Републике Србије.

Сви ставови и мишљења изнети током трајања овог пројекта не представљају нужно и ставове Агенције за спречавање корупције

Све захтеве који се односе на репродуковање или превођење целог или дела овог документа требало би упутити на Центар за образовање и развој МАГЕНТА
(magenta.serbia@gmail.com).

ОСНОВНИ ПОЈМОВИ КОРУПЦИЈЕ И МЕХАНИЗМИ ЗА СПРЕЧАВАЊЕ КОРУПЦИЈЕ

Центар за образовање и развој МАГЕНТА

Фебруар 2025.

Садржај

Уводна реч: Значај борбе против корупције на локалном и глобалном нивоу	5
1. Шта је корупција?	6
1.1. Дефиниција корупције према међународним стандардима	6
1.2. Врсте корупције: активна и пасивна корупција, новчана корупција, политичка и пословна корупција	7
2. Корупција у контексту јавних и приватних институција	9
2.1. Како корупција делује у јавним службама, здравству, образовању, правосудном систему и другим секторима?	9
2.2. Пример корупције у пракси	11
3. Теорије и узроци корупције	13
3.1. Психолошки, економски и социолошки аспекти корупције	13
3.2. Системске слабости и ризици за корупцију у организацијама	15
4. Последице корупције	18
4.1. Економске, друштвене и политичке последице	18
4.2. Негативан утицај на развој, правду и поверење у институције	20
5. Анализа реалних случајева корупције	23
5.1. Примери познатих случајева корупције на глобалном нивоу	23
5.2. Примери познатих случајева корупције на локалном нивоу	25
6. Надлежне институције за борбу против корупције	27
6.1. Национални механизми и кључне организације	27
6.2. Међународни механизми и кључне организације	28
6.3. Механизми за спречавање корупције	28
7. Политике и стратегије за спречавање корупције	30
7.1. Принципи добре управе	30
7.2. Законодавне и институционалне мере за спречавање корупције	32
8. Улога транспарентности и јавних политика	35
8.1. Обавеза јавних органа за транспарентност	35
8.2. Откривање и спречавање сукоба интереса	37
9. Етика и морал у борби против корупције	40
9.1. Развој етичког кодекса у организацијама	40
9.2. Обука запослених о етици и интегритету	42
10. Симулација ситуације корупције	45

Уводна реч: Значај борбе против корупције на локалном и глобалном нивоу

Борба против корупције на локалном и глобалном нивоу има огроман значај како за очување правде и морала, тако и за унапређење економског, социјалног и политичког развоја.

На локалном нивоу, корупција може имати непосредан утицај на свакодневни живот грађана. Она може ометати дистрибуцију основних услуга као што су здравство, образовање и инфраструктура, јер новац који је намењен за ове услуге често завршава у џеповима појединаца који злоупотребљавају своје позиције. Такође, корупција може створити атмосферу неповерења и апатије, где људи не верују у праведност система, што може довести до социјалних немира и политичке нестабилности.

На глобалном нивоу, корупција има далеко веће и дубље последице. Она може успорити економски раст земаља, јер одвраћа стране инвеститоре и спречава правичну расподелу ресурса. Тиме се одузимају шансе за развој мање развијених земаља и изазивају дубоке економске неједнакости. Глобални проблеми као што су сиромаштво, неједнакости у здравству и образовању, као и климатске промене, често су повезани са корупцијом на владиним нивоима, јер новац који би могао бити уложен у решавање ових проблема није рационално распоређен.

Смањење корупције је кључно за изградњу одрживог и праведног друштва. Међународне организације као што су УН, Светска банка и Међународни монетарни фонд активно подржавају иницијативе које имају за циљ смањење корупције, а бројне државе су потписале конвенције које прописују мере против корупције. Поред тога, напори за транспарентност и отвореност у раду институција, као и јачање демократских процеса и правне државе, играју кључну улогу у спречавању и сузбијању корупције.

Борба против корупције, било на локалном или глобалном нивоу, није само питање етике, већ је и предуслов за постизање стабилног и праведног друштва. Она је основа за развој економије, очување социјалне правде и унапређење квалитета живота свих људи. У том контексту, ова борба захтева сарадњу међу државама, институцијама и грађанима.

1. Шта је корупција?

1.1. Дефиниција корупције према међународним стандардима

Корупција према међународним стандардима дефинише се као злоупотреба јавних овлашћења или позиције ради личне користи. Ова дефиниција обухвата различите облике корупције, као што су подмићивање, преваре, злоупотреба власти, неприкладни договори и остале неетичке и незаконите радње које нарушавају интегритет институција и јавних службеника.

У оквиру међународних правних и институционалних оквира, неке од најзначајнијих дефиниција укључују:

1. **Конвенција Уједињених нација против корупције (2003).** Овај међународни правни оквир дефинише корупцију као "чинење, прихватање или понуду било какве користи, било као новац, вредност или неки други облик материјалне користи, ради извршења или непоступања у обавезама, које су на позицијама јавних или приватних функција". Конвенција такође наглашава да корупција не обухвата само јавне службенике, већ и приватни сектор.
2. **Конвенција Савета Европе о криминализовању корупције (1999).** Ова конвенција наводи да су акти корупције "свако давање или примање незаконитих или неразумних користи ради извршења или уздржавања од извршења неке радње у оквиру службених овлашћења или дужности".
3. **Организација за економску сарадњу и развој (OECD).** Препознаје корупцију као злоупотребу моћи или позиције за личну корист, што нарушава транспарентност и ефикасност јавних политика. Ова организација подстиче на повећање одговорности и транспарентности у процесима одлучивања, као и на стварање механизма који спречавају и откривају коруптивне радње.

Кључне карактеристике корупције према овим стандардима су:

- **Злоупотреба позиције:** Јавни службеници или особе на власти користе своју позицију за личну корист.
- **Подмићивање:** Давање, примање или обећање неке користи како би се утицало на одлуке или радне активности.
- **Неправедна расподела ресурса:** Корупција може довести до неправедне расподеле јавних ресурса, као што су новац, природни ресурси или инфраструктура.
- **Нарушавање етичких и правних норми:** Корупција често подразумева кршење правних или етичких стандарда који су основа за праведно функционисање друштва и институција.

Међународни правни и институционални оквири имају за циљ да смање распрострањеност корупције у различитим секторима и да стимулишу земље на

развој механизма за спречавање, откривање и кажњавање корупције, чиме се ојачава владавина права и поузданост институција.

1.2. Врсте корупције: активна и пасивна корупција, новчана корупција, политичка и пословна корупција

Корупција има различите облике и може се класификовати на основу њених карактеристика и учесника. Основне врсте корупције укључују активну и пасивну корупцију, новчану, политичку и пословну корупцију, а свака од ових категорија се односи на специфичне радње и контексте у којима се корупција јавља.

1. Активна и пасивна корупција

- **Активна корупција:** Ово је врста корупције у којој особа даје мито или друге незаконите или неетичке користи неком другом у замену за неку повластицу. На пример, особа која нуди новац или другу корист јавном службенику да би добила неки пословни уговор или фаворизован третман у административном процесу.
- **Пасивна корупција:** У овом случају, особа прима мито, или користи свој положај, за личну добит. То је обично јавни службеник који прихвата мито како би одлучивао у корист појединца или групе. На пример, судија који прима новац од једне странке да пресуди у њену корист.

Обе врсте корупције имају штетне ефекте на друштво јер нарушавају праведност, транспарентност и ефикасност јавних институција.

2. Новчана корупција

Новчана корупција односи се на директно давање или примање новца као мито или награду за незаконито или неетично понашање. То је најчешћи и најпрепознатљивији облик корупције. Може се јавити у разним облицима, као што су:

- **Подмићивање:** Да се некој особи, као што је јавни службеник или политичар, да новац како би одлучивао у корист неке стране.
- **Превара:** Овде се новац добија незаконито или путем обмана и лажних представљања, као што је у случају фалсификовања докумената за добијање кредита или јавних субвенција.

Новчана корупција има директан економски утицај, јер доводи до неправедне расподеле ресурса и смањује економску ефикасност земље.

3. Политичка корупција

Политичка корупција се јавља када политички актери (попут политичара или политичких странака) злоупотребљавају свој положај и власт ради личне користи или ради остваривања политичких циљева. Ова врста корупције може укључивати:

- **Партократски интереси:** Политичари могу користити јавна средства за личну или партијску корист.
- **Интриге и манипулација изборима:** Плаћање бирачима за гласове, манипулација изборним процесом или подмићивање изборних комисија.
- **Нереални уговори и субвенције:** Овде политичари дају привилегије одређеним компанијама или појединцима у замену за политичку подршку или донације за изборну кампању.

Политичка корупција је изузетно опасна јер може довести до политичке нестабилности, дестабилизације демократских процеса и неповерења у изборни систем.

4. Пословна корупција

Пословна корупција се односи на корупцију која укључује приватни сектор и пословне трансакције. То обухвата ситуације у којима компаније или појединци користе мито, превару или незаконите радње ради остваривања користи или добити. Неке од основних врста пословне корупције су:

- **Подмићивање ради добијања уговора:** Компанија може подмитити јавне службенике или политичаре да би добила пословне уговоре или јавне тендере.
- **Фалсификовање података:** Компаније могу манипулисати са финансијским извештајима, пореским пријавама или другим важним подацима како би избегле порезе или добиле повластице.
- **Погрешна расподела ресурса:** Компаније могу извршити незаконита или непоштена финансијска улагања у замену за личне користи менаџмента или политичких актера.

Пословна корупција може довести до поремећаја конкуренције на тржишту, што може нанети штету економији и довести до већих трошкова за грађане и привреду.

Корупција, било да је активна или пасивна, новчана, политичка или пословна, има дубоке и дугорочне последице по друштво. Њено присуство ослабљује институције, нарушава правду и повећава економске неједнакости. Борба против корупције на свим нивоима, уз стварање транспарентних и одговорних система, кључна је за развој праведних и одрживих друштава.

2. Корупција у контексту јавних и приватних институција

2.1. Како корупција делује у јавним службама, здравству, образовању, правосудном систему и другим секторима?

Корупција има дубок утицај на различите јавне секторе, као што су јавне службе, здравство, образовање и правосудни систем. Њене последице се осећају како на индивидуалном нивоу, тако и на нивоу друштва у целини, јер нарушава интегритет институција и ослабљује поверење грађана у државне органе. Ево како корупција делује у овим кључним секторима:

1. Корупција у јавним службама

- **Неразмерна расподела ресурса:** У јавним службама, корупција често доводи до неправедне расподеле јавних ресурса. Запошљавање се може заснивати на личним или политичким везама, а не на заслугама, што доводи до неефикасности и немогућности да се задовоље потребе грађана.
- **Подмићивање:** Грађани могу бити приморани да дају мито како би добили основне услуге које су им већ законски загарантоване. Ово може укључивати одлагање или ометање административних процеса као што су издавање личних докумената, дозвола и сл.
- **Негативан ефекат на квалитет услуга:** Поштене и обучене особе могу бити замењене онима који су спремни да плаћају за свој положај, што утиче на квалитет и ефикасност јавних услуга.

2. Корупција у здравству

- **Погрешна расподела ресурса:** У здравству, корупција може довести до неправедне расподеле медицинских ресурса, као што су лекови, медицинска опрема и болничке услуге. На пример, лекови који су намењени сиромашним и угроженим групама могу бити распоређени онима који имају везе или могу дати мито.
- **Подмићивање за медицинске услуге:** Пацијенти могу бити приморани да дају мито лекарима или болничком особљу да би добили хитну помоћ, специјализоване услуге или бржи третман, иако би те услуге требало да буду доступне свима без додатних трошкова.
- **Фалсификовање медицинских докумената:** У неким случајевима, медицински радници могу фалсификовати медицинске извештаје, што може довести до неправедног третмана пацијената, као и повећати трошкове за здравствени систем.
- **Утицај на јавну безбедност:** Када здравствени радници примају мито, ово може довести до неодговорног поступања и опасности по здравље пацијената, као што су погрешне дијагнозе или неадекватан третман.

3. Корупција у образовању

- **Подмићивање за пријем и напредовање:** Студенти могу бити приморани да дају мито наставницима или универзитетским службеницима да би били примљени на факултете, добили високе оцене или прошли испите, иако то нису заслужили својим радом.
- **Неспособни наставници:** У случајевима када је запошљавање у образовним институцијама засновано на политичким или личним везама, могу се запослити људи који нису квалификовани, што смањује квалитет образовања.
- **Нерегуларности у расподели средстава:** Корупција може довести до неефикасне расподеле образовних ресурса, као што су буџетска средства, и усмеравање тих средстава ка пројектима или институцијама које су политички или финансијски повлашћене, а не онима којима су заиста потребна.
- **Ненадлежне и неетичке праксе:** Лоша организација система, нефер третман ученика и студентских права такође могу бити последица корупције, јер људи који су на важним позицијама не одговарају на своје обавезе.

4. Корупција у правосудном систему

- **Подмићивање судија и тужилаца:** Корупција у правосудном систему доводи до извртања правде. Судови могу бити подмићени да пресуде у корист једне стране, што значи да праведност није гарантована. Ово има дубоке последице по поверење у правду и владавину права.
- **Погрешни судски процеси:** Лица која су осуђена због подмићивања или неправедних поступака могу добити благу казну или избећи осуду, док они који су невини могу бити неправедно осуђени.
- **Неједнак третман странака у поступцима:** Особе са више ресурса или политичким везама могу добити повољнији третман, што доводи до велике неједнакости у правосудном систему.
- **Неспособност и злоупотребе:** У случају да судије или тужиоци користе свој положај да добију личну корист, као што су поклањање и одлагање процеса, јавност губи поверење у систем и правду.

5. Корупција у другим секторима (попут безбедности, инфраструктуре, јавних набавки)

- **Корупција у безбедности:** Полиција или војни службеници који примају мито или злоупотребљавају власт могу угрозити правду и безбедност у друштву. Ово може довести до неконтролисаног криминала, а смањити ефикасност у борби против корупције.
- **Корупција у инфраструктури:** У сектору изградње и одржавања инфраструктуре, корупција може довести до лошег квалитета радова и прекомерних трошкова. Могу се додељивати уговори о изградњи и одржавању путева, мостова и других објеката фирмама које су спремне да дају мито, а не најквалитетнијим и најповољнијим понуђачима.

Корупција има дубоке и разарајуће последице у свим овим секторима. Она не само да нарушава ефикасност јавних система и услуга, већ доводи до неправде, неједнакости и економске неефикасности. Један од кључних корака у борби против корупције је стварање транспарентних и одговорних система који ће бити подложни надзору и контроли, као и стварање културе поштења и одговорности у свим јавним и приватним секторима.

2.2. Пример корупције у пракси

Пример корупције у пракси може се видети у ситуацији која се дешава у многим земљама и секторима, али је изузетно штетна за друштво и економију. Ево једног конкретног примера који укључује корупцију у јавним набавкама:

Пример: Корупција у јавним набавкама

Ситуација: Градска управа спроводи јавну набавку (тендер) за изградњу нове болнице. У складу са законским процедурама, јавна набавка је отворена за све заинтересоване компаније које испуњавају одређене техничке и финансијске услове.

Коруптивна пракса:

1. Подмићивање од стране извођача радова: Власник једне од компанија која учествује на тендеру, знајући да ће бити велика конкуренција, одлучује да подмити одговорне особе из градске управе које се баве избором понуђача. Он понуди велика новчана средства како би његова компанија добила уговор за изградњу болнице.
2. Неравноправан избор понуђача: Особе из градске управе прихватају мито и одобравају уговор са овом компанијом, иако она не нуди најповољнију цену и квалитет. Уместо да се одлуче за најбољег понуђача на основу објективних критеријума, они фаворизују компанију која је дала мито.
3. Ниски стандарди и лоша изградња: Компанија која добије уговор има добар профит од посла, али одлучује да смањи трошкове користећи јефтине и лоше материјале како би повећала свој профит. Због тога је болница изграђена са много недостатака и slabим квалитетом, који ће касније угрозити здравље пацијената и повећати трошкове за поправке.
4. Дуга и скупа процедура у случају откривања: Када се на крају открије да је изградња болнице спроведена неадекватно, потребно је време и ресурси да се процес поправи. Држава, уместо да унапреди инфраструктуру здравства, мора да се носи са поправкама и губитком поверења јавности у систем јавних набавки.

Последице:

- Нарушавање квалитета јавних услуга: У овом примеру, корупција доводи до изградње болнице која није безбедна за пацијенте и не задовољава стандарде који су неопходни за пружање здравствених услуга.

- Економски губици: Погрешан избор понуђача доводи до тога да новац који је могао бити утрошен на квалитетну изградњу болнице буде потрошен на јефтине и несигурне материјале, чиме се додатно повећавају будући трошкови за поправке и реконструкцију.
- Изгубљено поверење јавности: Грађани губе поверење у јавне институције када открију да су људи који су одговорни за расподелу ресурса и одлуке о јавним инвестицијама уствари користили свој положај за личну добит. Ово смањује поверење у државне институције и владавину права.

Овај пример показује како корупција може утицати на квалитет јавних услуга и инфраструктуре. Када се јавне набавке користе као средство за личну добит, друштво у целини трпи, а јавни ресурси се користе неефикасно. Системи који нису транспарентни и који не спречавају корупцију доводе до значајних економских и социјалних последица које нарушавају развој и добробит заједнице.

3. Теорије и узроци корупције

3.1. Психолошки, економски и социолошки аспекти корупције

Корупција има дубоке психолошке, економске и социолошке аспекте који утичу на појединце, организације и друштво у целини. Ови аспекти објашњавају разлоге због којих корупција постоји и како се одражава на људе и друштво. Ево како корупција делује у сваком од ових контекста:

1. Психолошки аспекти корупције

Психолошки аспекти корупције истичу утицај који она има на појединце и њихово разматрање о моралним и етичким нормама. Ови аспекти укључују:

- **Рационализација и оправдање:** Један од психолошких механизма који људи користе да оправдају коруптивно понашање је рационализација. Особе које се укључе у корупцију често оправдавају своје поступке као "нешто што је уобичајено" или "свако ради то". На пример, јавни службеници могу оправдати примање мита зато што сматрају да су премало плаћени или да други такође то раде.
- **Деиндивидуализација:** Када људи делују у групама или као део већег система, осећају мању личну одговорност за своје поступке. У оквиру великих организација или институција, као што су владе или корпорације, појединци могу осећати да су део система који неће открити њихову корупцију или да ће бити оправдани због друштвеног притиска или политичке културе.
- **Психолошка удаљеност:** У неким случајевима, коруптивни актери се дистанцирају од стварних последица својих поступака. На пример, они који узимају мито не разматрају директне штете које њихово понашање узрокује друштву, већ се фокусирају на личне користи.
- **Стрес и емоционални притисак:** Иако многи људи оправдавају своје поступке, они који се укључе у корупцију често доживљавају стрес, кривицу или страх од откривања. Овај емоционални притисак може негативно утицати на ментално здравље појединаца који су укључени у коруптивне радње.

2. Економски аспекти корупције

Економски аспекти корупције баве се утицајем који корупција има на економски раст, подстицање неправедне расподеле ресурса и поремећај конкуренције. Неке кључне последице корупције на економију укључују:

- **Неразмерна расподела ресурса:** Корупција доводи до неефикасне расподеле економских ресурса. Јавни фондови који су требали бити уложени у развој инфраструктуре, здравство или образовање могу бити усмерени ка приватним интересима или нетранспарентно распоређени. Ово доводи до неједнакости и слабијих јавних услуга.

- **Повећани трошкови:** Подмићивање и коруптивни уговори могу довести до значајно већих трошкова него што би било да су пројекти спроведени на транспарентан и конкурентан начин. На пример, извођење грађевинских радова уз корупцију може довести до већих трошкова због избора компанија које су спремне да дају мито, али нису најповољнији понуђачи.
- **Смањена конкуренција:** Корупција може да угрози конкурентност на тржишту. Компаније које су политички повлашћене или које су спремне да дају мито могу добити уговоре без обзира на своје способности или цену. Ово ствара монополистичке услове и спречава иновације и раст.
- **Угрожавање нових инвестиција:** Коруптивна окружења могу одбити стране и домаће инвеститоре, који не желе да улажу у земље или регионе где су процедура и конкуренција замагљени корупцијом. То може довести до смањеног економског раста и отежаног приступа капиталу.
- **Погрешна расподела благостања:** Корупција такође доводи до неправедне расподеле економског богатства, где они који су укључени у коруптивне мреже добијају незаконите користи, а већина друштва остаје у сиромаштву или без адекватних јавних услуга.

3. Социолошки аспекти корупције

Корупција има дубоке социолошке последице, јер она утиче на друштвену структуру, вредности, норми и понашање људи. Социолошки аспекти корупције укључују:

- **Повећано друштвено неповерење:** Корупција често води до губитка поверења у институције и владавину права. Када људи виде да су јавне службе или судови неспособни или подложни корупцији, они губе веру у правду и институције. Ово може довести до социјалног немира и политичке нестабилности.
- **Промена друштвених норми:** У неким друштвима, корупција може постати део свакодневног живота и нормализовати се. Ако корупција није санкционисана, она може постати опште прихваћена и део културе, што може ометати друштвену и економску промену.
- **Социјална неједнакост:** Корупција често ствара друштвену неједнакост јер фаворизује оне који имају политичке или финансијске везе. Ово повећава јаз између богатих и сиромашних, јер они који су део коруптивних мрежа добијају несправедливе предности.
- **Социјална мобилност:** Корупција такође може ометати социјалну мобилност, јер људи који немају везе или који не могу да приуште подмићивање неће моћи да напредују у животу. Ово чини друштво мање динамичним и смањује шансе за прогрес и развој.
- **Притисак на морал и етику:** Уколико је корупција честа у друштву, може довести до деградације моралних и етичких вредности, где појединци и групе прихватају корупцију као део нормалног функционисања. Друштвене вредности као што су честитост, одговорност и поштовање закона постају мање значајне.

Корупција није само политички или економски проблем; она има дубоке психолошке и социолошке корене. Њен утицај може довести до нарушавања основних друштвених и економских структура, као и до деградације моралних вредности. Борба против корупције захтева свеобухватан приступ који укључује едукацију, стварање транспарентних система и подршку правди, како би се смањили ови дубоки ефекти на друштво.

3.2. Системске слабости и ризици за корупцију у организацијама

Системске слабости и ризици за корупцију у организацијама могу настати као резултат неадекватних структура, политика и процедура. Ове слабости омогућавају да појединци или групе злоупотребе власт за личну корист, што може довести до значајних економских и социјалних последица. Ево најважнијих системских слабости и ризика који могу олакшати корупцију у организацијама:

1. Недостатак транспарентности

- Нејасне процедуре и одлуке: Ако су поступци и одлуке у предузећу или установи нетранспарентни, тешко је прати и контролисати рад запослених и руководства. Недостатак транспарентности у процесима као што су јавне набавке, запошљавање и расподела ресурса омогућава коруптивним појединцима да манипулишу системом без да буду откривени.
- Скривене и неформалне праксе: Ако се важне одлуке доносе ван званичних процедура (као што су неформални договори или "позајмице"), лако може доћи до корупције, јер не постоји адекватан надзор и ревизија.

2. Незадовољавајућа контрола и надзор

- Недостатак система за надзор: Ако организација нема јасно дефинисане механизме надзора и контроле, као што су редовне ревизије, контролни механизми и провере, онда се отвара простор за злоупотребу положаја и подмићивање. Недостатак независних механизма за мониторинг доводи до тога да се појединци могу слободно обогатити на рачун организације или друштва.
- Слаба интерна контрола: Када контролни механизми нису довољно јаки, као што су недовољно обављене ревизије или слаби системи за детекцију превара, ризик од корупције расте. Лица која су у позицији моћи могу манипулисати подацима или избећи одговорност за своје поступке.

3. Погрешно дефинисани интереси и награде

- Подстицаји на погрешне поступке: У организацијама где постоје велики притисци за остваривање краткорочних циљева, као што су раст профита или брзо напредовање у каријери, запослени могу бити мотивисани да прибегну корупцији како би постигли жељене резултате. Ако се вреднује само финансијски успех, без обзира на етичке стандарде, то може подстицати злоупотребу власти.
- Конфликт интереса: Ако особе на важним позицијама имају личне интересе који су у супротности са интересима организације, постоји ризик

од корупције. На пример, ако неко ко ради у сектору јавних набавки такође поседује фирму која добија уговоре, ово ствара конфликт интереса који може довести до коруптивних активности.

4. Недовољна едукација и свест о етици

- Лоше разумевање етичких стандарда: Уколико запослени или руководиоци нису едуковани о важности етике, поштовања закона и интегритета, они могу бити мање осетљиви на коруптивно понашање. Недостатак едукације о последицама корупције може довести до њеног минимизирања или оправдавања.
- Реакција на корупцију: У организацијама које немају културу откривања и санкционисања коруптивног понашања, запослени могу бити склони да "затворе очи" или чак подрже коруптивне радње како би избегли конфликт или последице. Ово је посебно опасно ако се корупција схвата као део корпоративне културе.

5. Централизоване или неадекватне структуре власти

- Прекомерна концентрација моћи: У организацијама где једна особа или мала група људи има велику контролу над кључним процесима (као што су одобравање буџета, одлуке о набавкама или запошљавање), повећава се ризик од злоупотребе те моћи ради личне користи. Централизовани системи са малим бројем људи који доносе велике одлуке стварају услове за корупцију.
- Непостојање поделе одговорности: Када једна особа контролише све аспекте процеса (на пример у финансијама или јавним набавкама), постоји ризик да злоупотреби овлашћења и да не буде подложна надзору или провери. Подела одговорности и независност различитих процеса смањује могућност корупције.

6. Слаби спољни и интерни ауторитети

- Недостатак јасних и ефикасних закона: У земљама или организацијама где закони и регулативе нису добро дефинисани или се не спроводе ефикасно, корупција може процветати. Ако нису постављене строге казне или ако не постоји стварна могућност санкционисања оних који учествују у коруптивним радњама, ризик од корупције је већи.
- Лоше истражне и казнене мере: Ако не постоје адекватне истражне службе које ће се бавити откривањем корупције, или ако су исте неефикасне, корупција може постати распрострањена. Недостатак санкција за корупцију чини да корумпирани појединци осећају да могу да делују без последица.

7. Култура "непотребне" корупције

- Култура која толерише корупцију: У неким организацијама може постојати култура која толерише корупцију као део свакодневног пословања, где се мало пажње поклања етичким начелима и моралним стандардима. Овде се корупција може посматрати као "незгодна, али неизбежна" ствар, што може довести до одсуства реакција против ове појаве.

Корупција у организацијама често је резултат системских слабости које омогућавају неефикасност и злоупотребу власти. Организације које имају нејасне процедуре, слаб надзор, недовољну едукацију о етици и несигурне механизме за санкционисање, подложније су коруптивним активностима. За превенцију корупције потребно је јасно дефинисати процедуре, увести механизме за надзор и побољшати корпоративну културу која ће вредновати поштовање закона и етичких стандарда.

4. Последице корупције

4.1. Економске, друштвене и политичке последице

Корупција има дубоке и широко распрострањене последице које утичу на економију, друштво и политику. Њене последице могу бити краткорочне и дугорочне, а утицај се осећа на свим нивоима: од појединаца до националних економија и глобалних политичких односа. Ево најважнијих последица корупције у различитим аспектима:

1. Економске последице корупције

- **Неучинковитост и неефикасност:** Корупција доводи до лошег коришћења ресурса. Када се јавне набавке, инвестиције и пројекти одобравају на основу подмићивања или личних интереса, то значи да се новац не користи на најефикаснији могући начин. Могуће је да се изаберу неадекватни извођачи или да се финансијски ресурси усмеравају на неважне или лоше планиране пројекте.
- **Повећани трошкови:** Корупција повећава трошкове у свим областима. На пример, коруптивни уговори могу довести до веће цене услуга и роба него што је тржишно прихватљиво. Поред тога, корупција може довести и до "непотребних" трошкова као што су подмићивање, правна заштита и поправке лоше изведених пројеката.
- **Смањена конкуренција:** Корупција угрожава фер конкуренцију на тржишту, јер фаворизује компаније које су спремне да плаћају мито или које имају политичке везе, а не оне које су најквалитетније или најефикасније. Ово може довести до монополизације тржишта, повећања цена и смањења иновација.
- **Одустајање од инвестирања:** Иностранни и домаћи инвеститори често избегавају земље у којима је корупција широко распрострањена, јер коруптивна окружења повећавају несигурност и ризике. Ово може резултирати у смањеном економском расту, губитку могућности за запошљавање и смањеном развоју инфраструктуре.
- **Смањена продуктивност:** Корупција може демотивисати раднике и умањити продуктивност јер се људи осећају као да њихов труд није награђен на праведан начин. Ако је систем неправедан, они који раде поштено могу бити демотивисани јер виде да корупција доноси лакше и брже награде.

2. Друштвене последице корупције

- **Социјална неједнакост:** Корупција може довести до дубљих друштвених подела и повећати социјалну неједнакост. Она фаворизује оне који су политички или економски повлашћени, што значи да се ресурси често усмеравају на више слојеве друштва, док сиромашни и маргинализовани

остају без приступа основним услугама као што су здравство, образовање и социјална помоћ.

- Губитак поверења у институције: Корупција утиче на јавну перцепцију власти и институција. Ако људи виде да су политичке и јавне службе корумпиране, вероватно ће изгубити поверење у способност ових институција да адекватно и праведно функционишу. Ово може довести до социјалне фрустрације, беспомоћности и немира.
- Јачање криминала: Корупција може створити атмосферу у којој су неке незаконите активности, као што су рекетирање или превара, толерисане или чак подржаване од стране власти. Ово може довести до повећања организованог криминала и немогућности правне државе да се бори против њега.
- Друштвена деградација: Када се корупција сматра као део свакодневног живота, може се нормализовати и постати део друштвеног обрасца. То може довести до деградације моралних и етичких вредности у друштву, где се појединци више не сматрају одговорним за своје поступке. Корупција може постати прихваћена као "нормалан" начин функционисања друштва, што дугорочно има разарајуће ефекте на здравље друштва.
- Смањење квалитета јавних услуга: Ако се ресурси усмеравају на коруптивне процесе, то значи да јавне услуге као што су здравство, образовање, безбедност и инфраструктура неће добити адекватну подршку. Ово може довести до пада квалитета живота за велики део становништва.

3. Политичке последице корупције

- Поништавање демократских процеса: Корупција може озбиљно угрозити демократију и владавину права. Када су политичке одлуке подложне подмићивању или личним интересима, избори и друге демократске институције постају беспредметни, јер не одражавају вољу народа, већ интересе оних који су у позицији моћи. То може довести до ауторитарних режима или стабилних али неефикасних демократских система.
- Политичка нестабилност: Земље у којима је корупција широко распрострањена често су подложне политичкој нестабилности. Грађани, који губе поверење у владу и политички систем, могу да постану фрустрирани и окренути радикалним решењима, што може довести до протеста, нереда и, у најгорем случају, до друштвених и политичких конфликта.
- Слаба институционална снага: Корумпиране власти не могу адекватно да спроводе законе или регулишу друштвене и економске активности. Политичке институције које су под утицајем корупције обично не функционишу на ефективан начин, што доводи до слабљења способности власти да се носи са глобалним и националним изазовима.

- **Ерозија политичке културе:** У неким земљама, корупција може постати део политичке културе, где је подмићивање и фаворизовање политичких пријатеља и савезника прихваћено као неизбежно. Ово може водити до политичке апатије грађана, који не верују у праведност политичког система и одлучују да не учествују у изборима или политичким процесима.

Корупција има дубоке и разорне последице на све аспекте живота. Економски, она доводи до неефикасности и повећања трошкова; социјално, погоршава неједнакост и подрива друштвену кохезију; и политички, угрожава демократију, стабилност и развој. Борба против корупције није само питање правде, већ је и неопходно за дугорочни економски развој и друштвену добробит.

4.2. Негативан утицај на развој, правду и поверење у институције

Корупција има дубок и негативан утицај на развој, правду и поверење у институције. Ови аспекти су кључни за стабилност друштва, али када корупција постане део система, они се озбиљно нарушавају. Ево како корупција негативно утиче на ова три важна сегмента:

1. Негативан утицај на развој

- **Погоршање економског раста:** Корупција често доводи до неефикасног коришћења ресурса, јер се одлуке доносе на основу личних интереса, а не на основу стручности или потреба друштва. Ово може резултирати у лошим инвестицијама, неадекватним инфраструктурним пројектима или ненаменском трошењу јавних средстава. Економски развој се успорава јер се капитал и ресурси не користе оптимално. Тиме се смањује потенцијал за иновације и конкурентност, што утиче на све секторе економије.
- **Отежан приступ ресурсима:** Када се ресурси (као што су субвенције, кредити или дотације) дистрибуирају на основу коруптивних пракси, они не долазе до оних којима су стварно потребни, као што су мали предузетници или најсиромашнији слојеви друштва. Уместо да се подрже прави развој, средства се усмеравају ка корумпираним појединцима или организацијама. Ово доводи до додатне економске неједнакости и додатног успоравања социјалног и економског напретка.
- **Повећана неједнакост:** Корупција фаворизује оне који су политички или економски моћни, што доводи до дубљих социјалних подела и неједнакости. Могућности за економски напредак постају ограничене за најсиромашније и најугроженије групе у друштву, јер не могу конкурисати на фер тржишту, где корупција игра велику улогу.

2. Негативан утицај на правду

- **Неједнак приступ правди:** Корупција подрива правду, јер оно што би требало бити праведно и поштено у правном систему, може бити подложно манипулацијама. У земљама где је правосудни систем корумпиран, особе са више ресурса или политичких веза могу купити правду. Судске одлуке се доносе на основу подмићивања или личних

интереса, а не на основу закона. Ово ствара осећај несправедливости и неповерења у правни систем.

- **Неразумевање праведности:** Када корупција доминира правосудним и судским процесима, грађани више не верују да је праведност на првом месту. Ово може довести до губитка вере у правну државу и демократске процесе, јер се праведност замењује политичким и економским интересима. Уместо да људи имају поверења у правни систем, они могу започети да разматрају све правне процесе као подложне подмићивању.
- **Слабљење владавине права:** Корупција може ослабити основне принципе владавине права. Када су полиција, судови и други правни органи корумпирани, они не могу ефикасно штитити права грађана. Праведни судски поступци се замењују неефикасним и нефер процесима, што доводи до оштећења основних људских права и слобода.

3. Негативан утицај на поверење у институције

- **Губитак поверења у јавне институције:** Када су институције као што су влада, правосудни систем, полиција и друге јавне службе корумпиране, грађани губе поверење у њих. Ако људи верују да су ове институције неспособне да штите њихова права и интересе због корупције, они постају незаинтересовани за учешће у друштвеним и политичким процесима. Ово може довести до веће апатије и пасивности у друштву.
- **Ојачавање политичке нестабилности:** Недостатак поверења у институције може довести до политичке нестабилности. Грађани који не верују у ефикасност и праведност владе и других институција често се окрећу радикалним решењима. Ово може изазвати протесте, демонстрације и чак политичке конфликте који могу дестабилизovati целокупно друштво. Корупција може допринети деструкцији институционалних структура које су неопходне за одржавање демократске стабилности.
- **Криза легитимитета власти:** Корумпирани системи воде до губитка легитимитета власти. Ако политичке и јавне институције не поступају у интересу народа, већ у интересу малог броја људи који користе свој положај ради личне користи, власт губи своју моралну и правну легитимност. Легитимитет власти се изграђује на поверењу и транспарентности, а корупција те принципе подрива.
- **Смањење социјалног капитала:** Поверење у институције и између људи је основа за функционисање сваког друштва. Када су људи уверени да се институције користе за личне интересе, друштвени капацитет за сарадњу и колективно деловање се урушава. Ово доводи до слабљења друштвених веза, али и губитка колективне одговорности. Грађани се не осећају као део једне заједнице и могу се повући из јавног живота.

Корупција има дубоке и широко распрострањене последице по развој, правду и поверење у институције. Она успорава економски напредак, подрива правни систем и ствара друштвену неједнакост, а истовремено разара поверење грађана у институције. Као резултат, друштво постаје нестабилно, а грађани губе веру у

демократске процесе, што утиче на општу социјалну и политичку кохезију. Борба против корупције није само питање закона, већ и темељног моралног и друштвеног проблема који захтева решавање на свим нивоима.

5. Анализа реалних случајева корупције

5.1. Примери познатих случајева корупције на глобалном нивоу

Примери познатих случајева корупције на локалном и глобалном нивоу су бројни, а неки од њих су изазвали велики политички и друштвени преокрет. Корупција се може јавити у различитим облицима и у свим секторима: од политике, преко пословања, до јавних служби. Ево неколико истакнутих примера из света и региона:

1. Случај "Watergate" (САД, 1972)

Корупција у политици: "Watergate" је један од најпознатијих политичких скандала у САД који је довео до оставке председника Ричарда Никсона 1974. године. Скандал је почео као покушај шпијунирања Демократске странке током председничке кампање. Чланови Никсонове кампање су упали у канцеларију Демократске странке у комплексу "Watergate" у Вашингтону, а касније је откривено да је покривала бројна друга коруптивна дела, укључујући поткупљивање и прикривање истраге. Овај случај је довео до развоја значајних реформи у америчкој политици, као што су законодавне промене које су ограничиле могућности за политичке подмићивања.

2. Случај "Enron" (САД, 2001)

Корупција у пословању: "Enron" је америчка енергетска компанија која је била укључена у један од највећих корпоративних скандала у историји. Менаџмент компаније је користио сложене рачуноводствене манипулације, познате као "Енронова рачуноводствена тактика", да би прикрио огромне дугове и лажне профите. Многи инвеститори и запослени су изгубили своје уштеде и послове када је фирма банкротирала. Скандал је довео до великих промена у америчким законима и регулацијама, као што је доношење Закона о Сарбенс-Окслију 2002. године, који је повећао контроле и транспарентност у финансијском извештавању компанија.

3. Случај "FIFA" (Међународни спорт, 2015)

Корупција у спорту: Међународна фудбалска федерација (FIFA) је 2015. године постала центар једног од највећих коруптивних скандала у историји спорта. Више од 40 особа, укључујући високе званичнике FIFA и фудбалске функционере из различитих земаља, било је оптужено за подмићивање, прање новца и друге коруптивне активности. Овај случај је изазвао велике протесте и поверење у FIFA било је озбиљно нарушено. Један од резултата овог скандала био је да је председник FIFA, Сеп Блатер, поднео оставку након што је избила истрага. Овај случај је довео до озбиљних промена у управљању и регулацији спорта.

4. "Operation Car Wash" (Бразил, 2014)

Корупција у политици и пословању: "Operation Car Wash" је једна од највећих корупцијских истрага у историји Латинске Америке, која је започела 2014. године

у Бразилу. Истражитељи су открили обимну мрежу подмићивања и прања новца која је укључивала највеће компаније у земљи, као што је Petrobras (нафтна компанија у државном власништву), као и многе политичке лидере и пословне људе. Многи високи бразилски политичари и бизнисмени су били оптужени, укључујући садашњег председника Луиз да Силву и бившег председника Жаира Болсонара. Ова операција је довела до бројних судских процеса, али је истовремено изазвала и политичку поларизацију и протесте у земљи.

5. "Sackler Family and Purdue Pharma" (САД, 2019)

Корупција у фармацеутској индустрији: Чланови породице Sackler, који су били власници фармацеутске компаније Purdue Pharma, постали су познати после скандала око злоупотребе опијата у САД. Purdue Pharma је произвела лек ОхуContin, који је био одговоран за широку пандемију зависности од опијата. Компанија је била оптужена за агресивно маркетингање овог лека, игноришући његове опасности, као и за подмићивање здравствених радника и лекара да преписују овај лек. Против Sackler породице и Purdue Pharma поднете су тужбе, а компанија је на крају банкротирала. Овај скандал је покренуо широку расправу о одговорности фармацеутских компанија и њиховом утицају на здравствени систем.

6. Случај 1MDB (Малезија, 2015)

Корупција на државном нивоу: Скандал 1MDB (1Malaysia Development Berhad) је велики међународни случај прања новца који се односи на малезијску државну инвестициону компанију. Врхунски политичари, укључујући бившег премијера Наџиба Разака, оптужени су за крађу милијарди долара из 1MDB фонда, који је требало да се користи за развој економије. Овај скандал је постао глобалан јер су део новца пребацивали у многе земље, укључујући САД, Швајцарску и Сингапур. Разак је био оптужен за корупцију и прање новца, а истрага је довела до бројних суђења и политичких промена у земљи.

7. Случај "Корупција у Украјини" (Украјина, 2010-2014)

Корупција у политици и јавним службама: Украјина је годинама била позната по високом нивоу корупције у јавним институцијама. Један од најпознатијих примера је корупција током владавине Виктора Јануковича, председника Украјине од 2010. до 2014. године. Јанукович и његови савезници били су оптужени за масовно подмићивање, присвајање државних средстава и фаворизовање својих пријатеља и породице у економским пословима. Ово је довело до "Euromaidan" протеста и свргавања Јануковича, али такође је оставило дугорочне последице по украјинску политичку стабилност и економију.

Ови примери показују различите аспекте корупције: од политичке, корпоративне и спортске, до здравствене и фармацеутске индустрије. Корупција се може појавити у било којем сектору и довести до озбиљних економских, социјалних и политичких последица. Такви случајеви, како на локалном тако и на глобалном нивоу, подсећају на потребу за јаким институцијама, транспарентношћу и ефективним механизмима надзора у борби против корупције.

5.2. Примери познатих случајева корупције на локалном нивоу

У Србији су познати бројни случајеви корупције који су изазвали велике политичке, друштвене и правне последице. Ови случајеви се често односе на високопозициониране личности, а корупција је присутна у различитим секторима, као што су политика, привреда, здравство, образовање и јавне услуге. Ево неких од најпознатијих примера:

1. Случај "Јовањица" (2019)

Корупција у пољопривреди и криминалним мрежама: Јованица је један од највећих случајева корупције у Србији који се односи на производњу наркотика. У операцији "Јовањица" откривено је да је на фарми у близини Београда, која је наводно била легална пољопривредна компанија, произведено и дистрибуирано више од тоне канабиса. Истражитељи су утврдили да су осумњичени, укључујући бивше државне функционере и полицајце, били умешани у подмићивање и прикривање нелегалних активности. Овај случај је покренуо питања о везама између организованог криминала и државних институција.

2. Случај "Рекет" (2020)

Корупција у правосудном систему и полицији: "Рекет" је један од новијих скандала у Србији, који је постао познат након што је оптужена бивша министарка за енергетику, Зорана Михајловић, за наводну корупцију у вези са великим инфраструктурним пројектима. Она и њени сарадници су наводно захтевали мито у замену за убрзање поступка одобравања пројеката и уговора за изградњу великих енергетских објеката. Поред тога, истражитељи су открили и везе између корумпираних пословних људи и јавних службеника који су били умешани у издавање дозвола и уговора на основу подмићивања.

3. Случај "Телеком Србија" (2010-2015)

Корупција у државним компанијама: Телеком Србија је једна од највећих државних компанија у Србији, а овај случај се односи на управљање компанијом и коруптивне активности које су се дешавале током дужег периода. Високи функционери, као и политичари који су имали утицај на одлуке у Телекому, оптужени су за злоупотребу службеног положаја ради личног богаћења. Преко њихових веза са приватним компанијама, спровођене су сумњиве јавне набавке и уговори који су довели до велике штете за државни буџет и Телеком.

4. Случај "Туристичка инспекција" (2016)

Корупција у јавним инспекцијама: Случај се односи на корупцију у Туристичкој инспекцији, која је била оптужена за узимање мита од власника хотела и других туристичких објеката у Србији. Инспектори су били умешани у прикривање прекршаја и коруптивне активности које су укључивале награде за "молбе" за издавање дозвола или затварање очигледних прекршаја. Истражитељи су открили да је велики број инспектора био умешан у овај систем подмићивања који је угрожавао рад легалних и поштених туристичких оператора.

Корупција у Србији је распрострањена и покрива широк спектар области, од локалних власти, преко јавних служби, до великих компанија и државних институција. Често се јавља у облику подмићивања, злоупотребе јавних ресурса и

непоштовања закона. Иако је постојао напредак у борби против корупције, као што је оснивање посебних тужилаштава и органа за борбу против корупције, ови случајеви показују да је потребно још много рада да би се створили ефикасни механизми који ће обезбедити транспарентност и одговорност на свим нивоима власти.

6. Надлежне институције за борбу против корупције

6.1. Национални механизми и кључне организације

Борба против корупције подразумева активно деловање на више нивоа: од државних институција које се баве правдом, кроз међународне механизме који координирају борбу против корупције, до правних и институционалних реформи. У Србији и на глобалном нивоу, постоје бројне институције и механизми који су задужени за спречавање и откривање корупције, као и за кажњавање одговорних.

Надлежне институције у Србији:

1. Агенција за спречавање корупције

Ова агенција је најважнији орган у Србији за борбу против корупције. Њена улога је да прати и спроводи законе и прописе који се односе на превенцију корупције, као и да истражује сумње на корупцију у јавним институцијама и политичким круговима. Агенција такође има задатак да се бави објављивањем података о имовини јавних функционера, односно да прати да ли јавни службеници поступају у складу са законским обавезама.

2. Тужилаштво за организовани криминал

Тужилаштво за организовани криминал у Србији има одговорност да истражује и процесуира озбиљне облике корупције, посебно када је корупција повезана са организованим криминалом. Ово тужилаштво је често укључено у истраге високог профила које се односе на корупцију у државним и приватним секторима.

3. Министарство правде

Министарство правде је одговорно за развој правног оквира који регулише борбу против корупције. Ово министарство сарађује са другим институцијама како би осигурало ефикасност правосудног система и заштиту правде у случајевима корупције.

4. Републичка Канцеларија за јавне набавке

Ова канцеларија надзире поступке јавних набавки и ради на спречавању злоупотреба и корупције у области јавних тендера и уговорних односа између јавних и приватних сектора. Спречавање корупције у јавним набавкама је важан аспект у борби против корупције у Србији.

5. Посебан суд и посебно тужилаштво

Посебан суд у Србији је установљен како би се обрађивали случајеви високог организованог криминала, укључујући корупцију. Заједно са посебним тужилашвом, ова институција има задатак да истражује најозбиљније и најкомплексније случајеве корупције на високом нивоу.

6.2. Међународни механизми и кључне организације

1. Уједињене нације (УН) и Конвенција против корупције

Конвенција УН-а против корупције, која је усвојена 2003. године, представља важан међународни документ који позива све земље да усвоје стриктне мере за спречавање корупције. Ова конвенција наглашава потребу за сарадњом земаља у борби против корупције и имплементацију правних механизма како би се ефикасно откривала и кажњавала корупција.

2. Европска унија и Антикорупцијска стратегија

Европска унија (ЕУ) има антикорупцијску стратегију која подстиче земље кандидате и чланице да развију механизме за спречавање и откривање корупције. Србија, као кандидат за чланство у ЕУ, такође мора да имплементира реформе које су у складу са антикорупцијским стандардима ЕУ.

3. ОЕЦД (Организација за економску сарадњу и развој)

ОЕЦД је међународна организација која помаже земљама да развију мере за превенцију и борбу против корупције. ОЕЦД пружа смернице и стандарде за антикорупцијске иницијативе, укључујући оснаживање институција које се баве борбом против корупције и стимулисање транспарентности у јавном сектору.

4. Глобална иницијатива за борбу против корупције (Transparency International)

Transparency International је међународна невладина организација која се бави глобалним проблемом корупције. Организација објављује Индекс перцепције корупције, који мери ниво корупције у земљама, и пружа подршку у усмеравању влада на мере које могу побољшати антикорупцијске политике и праксе.

5. ГРЕКО (Група земаља против корупције)

ГРЕКО је тело Савета Европе које надзире имплементацију антикорупцијских мера у државама чланицама Савета Европе. ГРЕКО врши процену законодавних и институционалних оквира земаља у погледу борбе против корупције, и даје препоруке за побољшање. Србија је чланица Савета Европе и подлеже његовим проценама.

6.3. Механизми за спречавање корупције

Законодавство и регулативе. Законодавни оквир који обухвата законе о борби против корупције, као што је Закон о спречавању корупције, Закон о јавним набавкама, као и бројни други прописи који прописују превенцију и санкције за корупцију, играју кључну улогу у стварању основа за ефикасну борбу против корупције.

Програм праћења јавних службеника и јавних набавки. Један од механизма за борбу против корупције су програми који се баве мониторингом рада јавних службеника и јавних набавки, као и усмеравање на транспарентност у процесима донешавања одлука. Ово укључује објављивање података о јавним уговорима, улагањима и трошењу јавних средстава.

Омбудсман и институције за заштиту права. Институција омбудсмана у Србији омогућава грађанима да поднесу жалбе и притужбе на неадекватно поступање државних институција, укључујући корупцију. Овај механизам такође игра улогу у истраживању случајева и у правној заштити жртава корупције.

Надлежне институције за борбу против корупције у Србији и међународни механизми играју кључну улогу у откривању, спречавању и кажњавању корупције. Иако Србија има значајан број институција и међународних обавеза, ефективна борба против корупције захтева сталну и доследну примену закона, као и јачање транспарентности, јавног надзора и одговорности. Успешна борба против корупције подразумева свесну сарадњу међу свим слојевима друштва, како на националном, тако и на међународном нивоу.

7. Политике и стратегије за спречавање корупције

7.1. Принципи добре управе

Принцип добре управе представља важан стратегијски оквир који се користи за спречавање корупције и побољшање транспарентности, ефикасности и одговорности у јавном сектору. Он подразумева принципе који обезбеђују исправно, етичко и транспарентно функционисање државних и јавних институција, чиме се смањује простор за коруптивне праксе и злоупотребе.

Основни принципи добре управе:

1. **Транспарентност:** Један од кључних аспеката добре управе је транспарентност у свим аспектима управљања јавним ресурсима. Ово подразумева отвореност и доступност информација о одлукама, јавним набавкама, буџетима, политикама и радњама јавних институција. Тиме се смањује могућност за корупцију јер јавност и медији могу пратити рад институција и указивати на потенцијалне злоупотребе.

Пример: Објављивање информација о уговорима и јавним набавкама на интернету и у јавним регистрима, како би грађани и медији могли пратити процедуре и уочити неправилности.

2. **Одговорност:** Добра управа подразумева да јавни службеници и политичари буду одговорни за своје поступке и одлуке. Свако ко управља јавним ресурсима треба да буде одговоран и подложен надзору и санкцијама у случају непоштовања закона и етичких стандарда.

Пример: Увођење система извештаја и контроле за јавне службенике, као и стварање механизма за пријаву злоупотреба и незаконитих радњи, као што су антикорупцијске канцеларије и институције.

3. **Ефикасност јавних услуга:** Добра управа тежи томе да јавне институције функционишу ефикасно и да обезбеде квалитетне јавне услуге које су доступне свим грађанима. Када јавне службе функционишу несметано и без кашњења, смањује се простор за корупцију, јер корумпиране праксе често зависе од неблаговременог или неефикасног рада институција.

Пример: Увођење дигитализације у државне услуге како би се повећала брзина и прецизност у обради захтева грађана, чиме се смањује могућност за „давање мита“ за убрзавање процеса.

4. **Јавно учешће:** Добра управа омогућава грађанима да учествују у процесу доношења одлука, било кроз јавне расправе, анкете или консултације. Ово побољшава транспарентност и омогућава грађанима да буду активни чиниоци у спречавању корупције, јер учествују у надзору над радом јавних институција.

Пример: Спровођење јавних консултација при доношењу закона или одлука које утичу на живот грађана, чиме се обезбеђује већа одговорност и свест о потенцијалним коруптивним ризицима.

5. **Правичност и једнакост:** Принцип правичности подразумева да све особе буду третиране једнако у поступцима јавних органа, без фаворизовања или дискриминације. Применом овог принципа смањује се могућност за корупцију јер су сви грађани подједнако третирани, а јавне службе се не користе за личну или партијску корист.

Пример: Увођење механизма који спречавају фаворизовање у јавним тендерима и конкурсима, као и успостављање строгих процедура за разматрање захтева и пријава.

6. **Законитост и правичност у доношењу одлука:** Добра управа захтева да све одлуке које доносе јавне институције буду у складу са законом и да се примењују праведно. Овакав приступ осигурава да се неће дати простор за незаконито деловање или корупцију, јер су све активности подложне строгом надзору и правним контролама.

Пример: Систем правних контрола који омогућава правичан и транспарентан судски процес за оне који су осумњичени за корупцију.

Добра управа као стратегија за спречавање корупције:

1. **Стварање законских и институционалних механизма:** У складу са принципима добре управе, земље могу увести законе и регулативе који спречавају злоупотребу јавних ресурса. Ово укључује стварање институција као што су антикорупцијске комисије, органи за контролу јавних набавки и омбудсман, који имају задатак да надгледају рад јавних органа.

2. **Примена политичке воље:** Борба против корупције зависи од политичке воље да се примењују принципи добре управе. Владе и политичке партије треба да дају јасну подршку институцијама које се баве борбом против корупције и да спроводе политику која подстиче транспарентност, одговорност и јавни надзор.

3. **Образовање и подизање свести:** Образовање јавности о важности принципа добре управе може помоћи у спречавању корупције. Када грађани разумеју своја права и механизме за заштиту од корупције, лакше ће се одупрети било каквим покушајима да буду укључени у коруптивне активности.

4. **Системи мониторинга и извештавања:** Креирање система који омогућавају грађанима и медијима да прате рад јавних институција и који им омогућавају да пријаве сумњу на корупцију, такође је важан аспект добре управе. Такви системи подстичу већу транспарентност и пружају додатне канале за откривање и сузбијање корупције.

Принцип добре управе је кључни елемент стратегије за спречавање корупције. Применом принципа као што су транспарентност, одговорност, ефикасност и правичност, јавне институције могу значајно смањити ризик од корупције и побољшати поверење грађана у институције. Добра управа не само да спречава корупцију, већ ствара окружење у коме су јавне службе одговорне, ефикасне и приступачне за све грађане.

7.2. Законодавне и институционалне мере за спречавање корупције

Законодавне и институционалне мере за спречавање корупције представљају кључне елементе у изградњи правног и институционалног оквира који ће осигурати ефикасну борбу против корупције. Тиме се стварају механизми који спречавају коруптивне праксе, подстичу транспарентност и одговорност, као и подржавају праведну и етичку управу.

Законодавне мере за спречавање корупције:

1. **Закони о борби против корупције:** За ефикасну борбу против корупције, неопходно је имати посебне законе који регулишу поступке откривања, истраге и санкционисања коруптивних активности. Ови закони морају бити усклађени са међународним стандардима и предвиђати адекватне казне за сваку врсту корупције.
 - Закон о спречавању корупције: Овај закон обавезује јавне службенике да пријаве своје имовинске статусе и односе. Закон такође регулише заштиту људи који пријављују корупцију, како би се осигурала безбедност оних који откривају неправилности.
 - Закон о јавним набавкама: Закон који регулише поступке јавних набавки и обезбеђује транспарентност у процесима који подразумевају велике јавне износе, чиме се смањује могућност за корупцију у овом сектору.
2. **Закони о транспарентности и јавним финансијама:** Транспарентност у управљању јавним ресурсима је основна мера за спречавање корупције. Законодавство које регулише јавне финансије, буџетске процедуре и јавне набавке игра кључну улогу у спречавању неразумног трошења или злоупотребе јавних средстава.
 - Закон о слободи приступа информацијама од јавног значаја: Овај закон омогућава грађанима и медијима да имају увид у рад јавних институција, што спречава корупцију и олакшава мониторинг од стране јавности.
 - Закон о буџетском систему: Овај закон прописује начин на који се прикупљају, користе и контролишу јавни ресурси, чиме се осигурава транспарентност у трошењу јавних средстава и спречава њихова злоупотреба.
3. **Антикорупцијске стратегије и акциони планови:** Влада и државне институције могу да развију националне стратегије за борбу против корупције које дефинишу приоритете и конкретне активности у циљу спречавања коруптивних пракси. Стратегије и акциони планови требало би да буду усмерени на области са високим ризиком од корупције, као што су јавне набавке, образовање и здравство.

- Национални антикорупцијски планови: Ови планови обухватају све аспекте борбе против корупције и подразумевају координацију између различитих институција и органа.

Институционалне мере за спречавање корупције:

1. **Агенција за спречавање корупције:** У Србији, Агенција за спречавање корупције је главна институција која има задатак да прати и примењује законе који се односе на спречавање корупције. Она има одговорност за мониторинг јавних функционера, објављивање података о њиховој имовини и приходу, као и истраживање случајева корупције. Агенција такође обезбеђује подршку у поступцима заштите лица која пријаве корупцију.
2. **Тужилаштво и судови:** Против корупције треба да се боре и правосудни органи. Посебна тужилаштва за организовани криминал и посебни судови за корупцију треба да имају експертску компетенцију у процесуирању сложених случајева корупције, посебно у случајевима високих јавних функционера и великог обима злоупотреба.
 - Тужилаштво за високопрофилну корупцију: Овај механизам омогућава брже и ефикасније истраге када су у питању високи функционери или велики обим корупције у јавним и приватним секторима.
3. **Комисије за јавне набавке:** С обзиром на висок ризик од корупције у области јавних набавки, формирање специјализованих комисија за надзор јавних набавки помаже у контролисању процеса доделе јавних уговора. Ове комисије обезбеђују да се поступци проводе транспарентно, правично и у складу са законом.
4. **Ревизорске и контролне институције:** Државна ревизорска институција је одговорна за преглед и ревизију јавних финансија, што омогућава уочавање неправилности у трошењу јавних средстава. Такође, институције за контролу финансија (као што су рачуноводствене комисије и надзорне службе) играју кључну улогу у спречавању финансијске корупције у јавном сектору.
5. **Омбудсман:** Институција омбудсмана (Заштитник грађана) у Србији игра важну улогу у праћењу права грађана и у објективном разматрању жалби на неправедно поступање јавних служби. Омбудсман има важну улогу у откривању корупције путем поступања по жалбама грађана и препоручивању одговарајућих мера.
6. **Заштита узбуњивача (whistleblowers):** Важно је развијати институције које штите људе који пријављују корупцију. Законодавство мора осигурати да узбуњивачи (whistleblowers) буду заштићени од одмазде и да имају безбедан механизам за пријављивање незаконитих активности.
7. **Образовне и информативне кампање:** За спречавање корупције важно је подизати свест јавности. Влада, удружења и медији могу организовати

кампање које ће образовати грађане о значају интегритета, правде и транспарентности у управи.

Законодавне и институционалне мере за спречавање корупције представљају основне механизме који обезбеђују превенцију и борбу против коруптивних активности. Њихова успешна примена захтева координацију између различитих институција и сталну подршку политичке воље, као и активну ulogu јавности у надзору и извршењу закона. Успешна борба против корупције је могућа само ако се примењују свеобухватне мере, које ће гарантовати правду, транспарентност и одговорност у јавним и приватним секторима.

8. Улога транспарентности и јавних политика

8.1. Обавеза јавних органа за транспарентност

Обавеза јавних органа за транспарентност односи се на захтев да јавне институције и органи власти функционишу на начин који омогућава грађанима, медијима и другим заинтересованим странама да имају приступ релевантним информацијама о њиховом раду, одлукама и поступцима. Транспарентност у јавном сектору је основни принцип добре управе, који има за циљ да повећа одговорност, смањи могућности за корупцију и унапреди поверење грађана у институције.

Основне обавезе јавних органа за транспарентност:

1. **Отвореност у донешењу одлука:** Јавни органи су обавезни да све значајне одлуке које се тичу јавног интереса доносе на транспарентан начин, уз учешће заинтересованих страна (грађана, стручних лица, цивилног друштва и других актера). То значи да процеси одлучивања треба да буду јасни, прегледни и доступни свим заинтересованим странама.

Пример: Ако се доноси закон или политика која има широк утицај на друштво, морају бити организоване јавне расправе или консултације, а резултати тих консултација морају бити јавно доступни.

2. **Приступ информацијама од јавног значаја:** Јавни органи су обавезни да грађанима обезбеде приступ информацијама које су од јавног интереса, као што су подаци о јавним расходима, буџетима, уговорима, поступцима јавних набавки и другим аспектима јавне управе. Ова обавеза обухвата и објављивање ових информација на сајтовима јавних институција, како би биле лако доступне.

Пример: Закон о слободном приступа информацијама од јавног значаја који омогућава грађанима да захтевају информације од јавних институција, као и обавезу органа да одговоре на те захтеве у разумном року.

3. **Јавни конкурси и јавне набавке:** Процеси који се односе на доделу јавних уговора и набавки морају бити транспарентни, како би се спречила злоупотреба и корупција. Ово укључује објављивање свих релевантних информација о јавним конкурсима, поступцима понуда, избору извођача и свим релевантним критеријумима који су примењени у процесу одлучивања.

Пример: Сви уговори о јавним набавкама морају бити доступни јавности, као и информације о томе како су изабрани извођачи радова и по којим критеријумима.

4. **Објављивање годишњих извештаја и финансијских података:** Јавни органи имају обавезу да годишње објављују извештаје о свом раду, укључујући финансијске извештаје који ће показати како су распоређени и потрошени јавни ресурси. Ови извештаји треба да буду доступни грађанима и медијима како би могли да прате расходе и активности јавних институција.

Пример: Годишњи буџет, извештаји о трошењу јавних средстава и финансијска извештавања морају бити доступни на званичним веб страницама јавних институција.

5. **Контрола и надзор јавних органа:** Јавни органи треба да буду подложни контролама и надзору независних тела као што су ревизорске службе, омбудсман и антикорупцијске агенције. Ове институције играју важну улогу у провери законитости и етичности поступања јавних органа.

Пример: Институт за ревизију државних финансија и антикорупцијске агенције имају задатак да изврше надзор над јавним сектором и да укажу на неправилности.

6. **Заштита права узбуњивача (whistleblowers):** Јавни органи морају обезбедити механизме који штите људе који пријављују корупцију или злоупотребе унутар институција. Ово укључује обезбеђивање анонимности и заштите од одмазде, као и правне и институционалне механизме за пријаву неправилности.

Пример: Закон о заштити узбуњивача који омогућава безбедно пријављивање корупције без страха од одмазде.

7. **Примена принципа равноправности и недискриминације:** Јавни органи морају се осигурати да њихове одлуке и акције не фаворизују ниједну групу или појединца, већ да се заснивају на једнаким правима и приликама за све. Транспарентност у овом контексту значи да сваки поступак буде доступан свим грађанима, а не само појединим групама или појединцима.

Пример: Оперативне процедуре и критеријуми који се користе за доделу социјалних или економских субвенција треба бити јавни и јасни, тако да се спречи било какво фаворизовање.

Значај транспарентности:

1. Спречавање корупције: Транспарентност ограничава могућност за корупцију јер све активности јавних органа постају видљиве и лако проверљиве. Када су одлуке, поступци и трошење јавних средстава јасно изложени, смањује се простор за злоупотребу.
2. Повећање одговорности: Када јавне институције имају обавезу да буду транспарентне, оне су под сталним надзором јавности и медија, што их чини одговорнијим за своје поступке и одлуке.
3. Побољшање поверења јавности: Када грађани имају лак приступ информацијама о раду јавних институција, њихово поверење у те

институције расте. Транспарентност показује да јавне институције раде у интересу грађана и да су одговорне за своје поступке.

4. Јачање демократских процеса: Транспарентност омогућава да грађани активно учествују у одлучивању, што повећава демократску легитимност и одговорност власти.

Обавеза јавних органа за транспарентност је од суштинске важности за функционисање демократије и праведног друштва. Тиме не само да се спречавају корупција и злоупотребе, већ се и гради чврсто поверење грађана у институције, што је неопходно за стабилност и развој друштва у целини.

8.2. Откривање и спречавање сукоба интереса

Сукоб интереса настаје када интереси јавног функционера, службеника или другог представника институције могу бити у супротности са интересима који су у њиховом надлежности или када лични интереси те особе утичу на њену обавезу да ради у јавном интересу. Ова појава може довести до корупције, злоупотребе положаја и друштвене неправде, јер одлуке које доносе ти појединци могу бити вођене личним, а не јавним интересима.

Спречавање и откривање сукоба интереса је од пресудног значаја за очување интегритета јавних институција и за спречавање коруптивних активности.

1. Декларација и пријављивање интереса:

Један од основних метода за откривање и спречавање сукоба интереса је обавеза јавних службеника и функционера да објаве своје личне интересе. Ово подразумева обавезу пријављивања имовинског стања, професионалних веза и личних интереса који би могли створити конфликт.

- **Пријава имовине:** Јавни функционери и службеници морају редовно пријављивати своју имовину, приходе и друге економске интересе како би било могуће утврдити да ли постоје потенцијални сукоби интереса у одлукама које доносе.
- **Пријава веза са приватним сектором:** Ако јавни функционер има власничке или управљачке интересе у приватним компанијама, то треба бити пријављено. То укључује директне или индиректне везе које могу утицати на њихову одговорност у јавном сектору.

2. Кодекс понашања и етички стандарди:

Израда и примена кодекса понашања који дефинише шта представља сукоб интереса и како се он треба управљати, један је од основних начина за превенцију. Овај кодекс пружа смернице за јавне функционере и друге службенике, одређујући шта је прихватљиво и шта није у смислу личних интереса и односа.

- **Етички кодекси:** У кодексима понашања јасно су дефинисана правила у вези са личним и професионалним интересима, као и процедуре које се

морају пратити ако дође до ситуације у којој може доћи до сукоба интереса.

3. Преузимање одговорности за одлуке:

У ситуацијама када јавни функционер или службеник може имати сукоб интереса, неопходно је да се изузме из процеса одлучивања у вези с тим питањем. Могуће је да се привремено или трајно искључи из одлучивања када су у питању одлуке које могу бити под утицајем његових личних интереса.

- **Ротација и размештај запослених:** Како би се спречило да исти људи доносе одлуке у контекстима који могу створити сукоб интереса, могу се користити мере као што су ротација јавних службеника или прерасподела дужности, тако да се избегне стално доношење одлука у истим областима.

4. Независне институције за мониторинг:

Органи и институције који су независни од политичког и јавног утицаја играју важну улогу у откривању и решавању сукоба интереса. Агенције за борбу против корупције и ревизорске институције могу бити задужене за праћење потенцијалних сукоба интереса у јавном сектору.

- **Специјализована тела:** Независне институције које прате транспарентност у раду јавних органа и имају овлашћења да истражују и разматрају случајеве сукоба интереса, као што су комисије за етику и независне ревизорске агенције, имају важну улогу у идентификовању и превенцији сукоба интереса.

5. Обука и едукација:

Редовна обука и едукација запослених у јавним институцијама о темама као што су етика, сукоб интереса и његово управљање могу значајно допринети превенцији и откривању сукоба интереса.

- **Едукација и свест:** Овакве обуке могу укључивати ситуације из стварног живота у којима се јавни службеници уче како да препознају и избегну сукоб интереса, као и како да поступају када се нађу у таквим ситуацијама.

6. Откривање кроз транспарентност:

Повећање транспарентности у свим аспектима рада јавних институција такође помаже у откривању и спречавању сукоба интереса. Ако су одлуке, поступци и финансијски подаци доступни јавности, лакше је уочити потенцијалне сукобе интереса.

- **Доступност података:** Објављивање одлука које се доносе у јавном интересу, као и записници са седница, уговори и јавне набавке, омогућавају грађанима и медијима да прате рад јавних органа и на тај начин уоче потенцијалне конфликте интереса.

7. Програми за пријављивање неправилности (whistleblowing):

Развијање система за пријављивање неправилности или сукоба интереса од стране запослених у јавним институцијама, као и пружање заштите лицима која

су пријавила, може допринети откривању сукоба интереса који можда не би били уочени кроз редовне контроле.

- **Заштита узбуњивача:** Важно је имати механизме који штите људе који пријављују неправилности од одмазде и који им омогућавају да безбедно укажу на потенцијалне сукобе интереса у институцијама.

8. Законска регулатива:

Законодавство које јасно дефинише шта представља сукоб интереса и како се у тим ситуацијама поступа, као и прописивање санкција за његово кршење, такође игра кључну улогу у спречавању и откривању сукоба интереса.

- **Закон о сукобу интереса:** Законски оквир који регулише ситуације у којима јавни функционери не могу бити у сукобу интереса и које мере се могу применити у случају утврђивања таквих ситуација, такође помаже у превенцији.

Откривање и спречавање сукоба интереса је кључни аспект у одржавању интегритета јавних институција и борби против корупције. Применом механизма као што су пријављивање интереса, етички кодекси, транспарентност, едукација и независни надзор, могу се значајно смањити ризици од сукоба интереса и створити окружење које је подложно већој одговорности и поштењу.

9. Етика и морал у борби против корупције

9.1. Развој етичког кодекса у организацијама

Развој етичког кодекса у организацијама представља један од основних корака ка изградњи културе етике, одговорности и интегритета. Етички кодекс није само скуп правила, већ и одраз вредности које организација сматра важним у свом функционисању. Он дефинише основне принципе по којима треба да се понашају запослени, руководиоци и све друге заинтересоване стране, као што су партнери, клијенти и акционари. Развој и имплементација овог кодекса помажу у спречавању корупције, дискриминације, сукоба интереса и других негативних појава, као и у изградњи позитивног имиџа организације.

Кораци за развој етичког кодекса:

1. **Природа и сврха кодекса:** Први корак у развоју етичког кодекса је дефинисање његове сврхе и улоге у организацији. Кодекс треба да буде јасан и лако разумљив, и да пружи основе за етичко и одговорно понашање у свим аспектима рада организације.
 - Пример: Сврха кодекса може бити спречавање неетичког понашања као што су корупција, фаворизовање или злоупотреба ресурса, као и подстицање културе транспарентности, одговорности и поштења.
2. **Консултације са запосленима:** Приликом израде етичког кодекса важно је укључити све нивое организације у процес консултација. Запослени, менаџери и стручњаци за људске ресурсе треба да буду укључени у развој кодекса како би осигурали да кодекс буде релевантан, практичан и прихваћен од свих.
 - Пример: Могу се организовати радионице или анкете са запосленима како би се добила мишљења и предлози који се могу интегрисати у кодекс.
3. **Јасно дефинисање етичких принципа и вредности:** Кодекс треба да садржи јасне етичке принципе који ће служити као водич у свакодневном раду. Ови принципи треба да укључују основне вредности организације као што су поштовање, транспарентност, одговорност, фер конкуренција, равноправност, поштовање закона и друштвена одговорност.
 - Пример: Принципи могу укључивати поштовање приватности запослених, неприхватање подмићивања, равноправан третман свих запослених и партнера и одговорно управљање ресурсима организације.
4. **Регулисање конкретних етичких ситуација:** Кодекс мора да покрије конкретне ситуације са којима се запослени могу сусрести у свом раду. Ово укључује ситуације као што су сукоб интереса, примање поклона,

тајност података, запошљавање рођака, дискриминација, понашање на радном месту и односи са клијентима и партнерима.

- Пример: Кодекс може садржати одредбе као што су: "Запослени не смеју прихватати поклоне или награде од клијената или партнера који могу утицати на њихову професионалну процену или одлуке."
5. **Дефинисање одговорности и последица за кршење кодекса:** Кодекс треба да јасно дефинише одговорности и последице за оне који крше етичке стандарде. Ово је важно како би се осигурала примена кодекса и подстицао висок ниво одговорности међу свим запосленима.
- Пример: "Запослени који прекрше етички кодекс подлежу дисциплинским мерама које могу укључивати опомене, суспензију, отказ или правне последице у складу са законом."
6. **Обука и едукација:** Кодекс мора бити више од текста који је стављен на папир. Он треба да буде живи документ који се активно користи у свакодневном пословању. Стога је од кључне важности да се организује редовна обука за све запослене о етичким принципима кодекса, као и о примени тих принципа у свакодневном раду.
- Пример: Обука може укључивати рад на стварним примерима, симулације етичких дилема или дискусије на тему како поступити у ситуацијама које изазивају моралне сумње.
7. **Мониторинг и ревизија кодекса:** Важно је да се успостави систем који ће пратити примену етичког кодекса и обезбедити да кодекс остане релевантан и ажуриран. Ажурирање кодекса треба да се врши периодично, узимајући у обзир нове изазове и промене у законодавству и друштвеним нормама.
- Пример: Годишње или квартално извештавање о спровођењу кодекса мора бити доступно управи и запосленима, а такође треба бити предвиђено континуирано праћење и извештавање о свим случајевима који се односе на кршење етичког кодекса.
8. **Инклузивност и равноправност:** Кодекс треба да се ослони на вредности као што су инклузивност и равноправност, обезбеђујући да све одлуке и поступци поштују права свих запослених и других заинтересованих страна, као и спречавање било какве врсте дискриминације.
- Пример: Кодекс може садржати одредбе које наглашавају значај различитости и инклузивности, као и обавезу у обезбеђивању једнаких прилика за све запослене.

Предности етичког кодекса:

1. **Побољшање корпоративне културе:** Кодекс подстиче културу поштовања, одговорности и сарадње, што доприноси позитивном радном окружењу.

2. **Спречавање неправилности:** Јасни стандарди и правила смањују ризик од неетичког понашања и нежељених активности, као што су корупција, сукоби интереса и фаворизовање.
3. **Повећање поверења:** Када су правила јасна и поштују се, поверење запослених, клијената и партнера у организацију је веће.
4. **Повећање конкурентности:** Компаније које показују високе етичке стандарде имају конкурентну предност у односу на друге организације јер привлаче partnere који деле исте вредности.

Развој етичког кодекса је кључан корак у изградњи одговорне и поштено вођене организације. Тиме се не само да обезбеђује усмеравање у правцу поштеног и професионалног понашања, већ се и ствара контекст у којем ће сви чланови организације имати јасне смернице за своје поступке.

9.2. Обука запослених о етици и интегритету

Обука запослених о етици и интегритету је кључна за изградњу културе етике у организацији и за подстицање одговорног и поштеног понашања. Ова обука није само о томе како запослени треба да се понашају у оквиру организације, већ и о томе како да препознају и спрече неетичке поступке, како да поступају у ситуацијама које укључују моралне дилеме и како да осигурају да њихово понашање буде у складу с високо постављеним етичким стандардима.

Циљеви обуке о етици и интегритету:

1. **Разумевање основних етичких принципа и вредности организације:** Запослени морају бити упознати са основним принципима који воде организацију, као што су поштовање, транспарентност, одговорност и праведност. Они морају разумети како те вредности треба да примене у свакодневном раду.
2. **Спречавање неетичког понашања:** Обука треба да буде усмерена на превенцију ситуација које могу довести до корупције, фаворизовања, сукоба интереса, дискриминације и других неетичких поступака.
3. **Развој способности за препознавање моралних дилема:** Запослени треба да науче како да препознају ситуације које укључују сукоб интереса или друге етичке изазове и како да поступају у тим ситуацијама.
4. **Подстицање индивидуалне одговорности:** Обука треба да истакне важност индивидуалне одговорности и улоге сваког запосленог у изградњи етичке организације. Подстицање самопоуздања да се изразе сумње у случају неетичког понашања је кључно.

Структура обуке:

1. **Увод у етику и интегритет:** На почетку обуке, запослени требају добити јасан увод у појам етике и интегритета у контексту организације. То укључује дефинисање етике и интегритета и разматрање њихове важности у професионалном животу.

- **Теме:**
 - Шта је етика и интегритет?
 - Зашто су етика и интегритет важни за организацију?
 - Како етика утиче на друштвену одговорност и имиџ организације?
- 2. **Кодекс етике и правила понашања:** Запослени треба да буду упознати са кодексом етике организације и како се он примењује у њиховом свакодневном раду. Обука треба да укључује разматрање конкретних примера и ситуација које могу настати у пракси.
 - **Теме:**
 - Дефинисање етичких стандарда и правила понашања.
 - Примери неетичког понашања и како се они идентификују.
 - Улога кодекса у спречавању неправилности.
- 3. **Ситуације из стварног живота и моралне дилеме:** Запослени требају научити како да разазнају етичке дилеме и како да поступе у ситуацијама које укључују потенцијални сукоб интереса, поклоне, подмићивање и фаворизовање. Примерима ситуација из стварног живота може се показати како поступити у тешким и комплексним околностима.
 - **Теме:**
 - Како препознати и решавати сукоб интереса?
 - Шта је прихватљиво у односима са клијентима, партнерима и колегама?
 - Како поступити ако се сведочи неетичком понашању?
- 4. **Практичне вежбе и дискусије:** Обука треба да укључује интерактивне компоненте као што су радионице, групне дискусије и симулације, које омогућавају запосленима да вежбају доношење етичких одлука у контролисаним условима. То помаже у развоју критичког размишљања и практичног примењивања етичких принципа.
 - **Пример:**
 - Симулација случаја где запослени морају да одлуче како ће поступити у ситуацији са могућим сукобом интереса.
 - Дискусије у малим групама о најбољем начину да се реагује на неетичко понашање у тиму.
- 5. **Примена етике у свакодневном животу:** Када запослени разумеју теорију етике, важно је пружити им алате и смернице како да те принципе примењују у свакодневном радном животу. Ово укључује управљање односа са клијентима, решавање конфликта и доношење одлука које су у складу са етичким и законским нормама.
 - **Теме:**

- Како водити етичке разговоре са клијентима и колегама.
- Стварање атмосфере транспарентности и поштовања у тиму.
- Управљање стресом и притисцима који могу довести до неетичког понашања.

6. Изградња поверења и транспарентности: Обука треба да нагласи значај транспарентности у свим аспектима рада. Запослени треба да разумеју како њихова понашања утичу на поверење међу колегама, клијентима и партнерима, као и како они као појединци могу допринети изградњи културе поверења.

○ **Теме:**

- Шта значи транспарентност и како се постиже?
- Како понашање појединца утиче на имиџ организације?
- Како се гради поверење унутар тима и са партнерима?

Обука о етици и интегритету треба да буде континуирана и свеобухватна. Она помаже запосленима да постану свесни етичких стандарда, да развију способност да разазнају моралне дилеме и да поступају одговорно и у складу са вредностима организације. Кроз обуку, организације могу избећи неетичко понашање, изградити позитиван имиџ и створити радну средину у којој владају поверење и поштовање.

10. Симулација ситуације корупције

Анализа случаја корупције: Случај "Савамала" у Србији (2016)

Случај корупције "Савамала" у Србији један је од најпознатијих и најсензационалнијих случајева који је изазвао велику пажњу јавности и медија, али је остао нерасветљен у погледу одговорности и правних последица. Овај случај, који се односи на незаконито рушење објеката у београдском насељу Савамала, постао је симбол корупције, злоупотребе власти и недостатка одговорности у урбанистичком планирању и спровођењу закона.

1. Позадина случаја: У ноћи између 24. и 25. априла 2016. године, у београдском насељу Савамала, у непосредној близини реке Саве, извршено је рушење неколико објеката. Рушење је било незаконито јер није постојала дозвола за тај подухват, а објекти су били део културно-историјског наслеђа. Све је извршено под ноћним светлом, уз употребу булдожера и других тешких машина, а радници су носили маске како би сакрили свој идентитет. Становници су пријавили инцидент, али су наишли на потпуни изостанак реакције полиције и других надлежних власти.

2. Кључни елементи и карактеристике случаја:

- **Незаконито рушење:** Рушење објеката није било одобрено од стране надлежних институција, иако су објекти били под заштитом као културно-историјско наслеђе.
- **Ноћна акција:** Рушење се обавило у ноћним часовима, што сугерише да је био спроведен са циљем скривања стварних извршилаца и омогућавања да се процес рушења заврши без надзора.
- **Непостојање реакције власти:** Након што су грађани пријавили инцидент, полиција није реаговала, што је изазвало додатне сумње у могућу повезаност локалних власти са овим догађајем.
- **Веза са инвеститорима:** Истрага је показала да се у овој области планирао велики инвестициони пројекат, познат као Београд на води, у којем су кључну улогу играли политички и економски интересанти. Постојале су сумње да су власти омогућиле рушење објеката како би се очистио простор за изградњу овог пројекта.

3. Корупција и политичка позадина: Иако је сам случај био предмет истраге, постоји дубока сумња да су у позадини ових догађаја стајали интереси политичких фигура и бизнис елита блиских власти. У том контексту, корупција се види кроз неколико аспеката:

- **Незаконито рушење под политичким притисцима:** Рушење објеката у Савамали омогућило је компанијама које су биле повезане са владом да наставе са урбанистичким пројектом "Београд на води", без узимања у обзир права станара и заштићених објеката.

- Злоупотреба власти и неспровођење закона: Полиција и друге власти нису предузеле одговарајуће мере, а многи су тврдили да је власт била изузетно пасивна у решавању овог питања, што указује на могуће политичке и коруптивне везе са инвеститорима.
- Недостатак одговорности: Један од кључних аспеката овог случаја јесте да, упркос великом медијском интересовању и протестима грађана, још увек није било озбиљних последица за одговорне, а истрага је остала у великој мери без резултата.

4. Домети и последице:

- Социјалне последице: Овај случај изазвао је велики талас незадовољства међу грађанима, јер је показао очигледну злоупотребу власти и утицао на поверење у институције. Грађани су изгубили поверење у правосудни систем и способност власти да заштити њихове интересе и имовину.
- Утицај на имиџ власти: Овај догађај изазвао је критике и политичке тензије, јер је показао потенцијалну повезаност политичких елита са приватним интересима инвеститора, што је нарушило имиџ власти и озбиљно угрозило њену транспарентност.
- Економске последице: Иако је "Београд на води" планиран као велики урбанистички пројекат са великим инвестицијама, нејасна правна ситуација око рушења објеката и опасност од даље урбанизације на нелегалан начин могли би имати дугорочне економске последице по инвестиције и тржиште некретнина.

5. Реакција јавности и медија:

- Протести грађана: Након рушења, грађани су организовали протесте и захтевају одговорност за незаконито рушење. Питање "ко је одговоран" постало је централно у јавној дебати.
- Медијска пажња: Медији су пратили сваки корак истраге, указујући на везе политичара са инвеститорима у пројекту „Београд на води“, а многи новинари су истраживали како су се незаконити поступци проводили под заштитом власти.
- Недостатак транспарентности: Иако је истрага била у току, није било довољно транспарентности у вези са чињеницама и развојем догађаја, што је додатно допринело перцепцији да случај није озбиљно истражен.

Случај „Савамала“ је постао симбол дубоке корупције и неефикасности институција у Србији. Корупција се јасно види у вези између политичких и бизнис интереса, што је омогућило злоупотребу моћи и непоштовање закона. Овај случај је изазвао велики губитак поверења у власт, јавне институције и правосудни систем.

Иако су прошле године од самог догађаја, одговорност за рушење објеката у Савамали никада није утврђена, што указује на озбиљан проблем у борби против корупције и недостатак ефикасности у спровођењу закона у Србији.